

Instagram: stela_knjige

Facebook: stela

www.stelaknjige.rs

NASLOV ORIGINALA

Clive Irving

The Last Queen: *Elizabeth II's Seventy Year Battle to Save the House of Windsor*

Copyright © Clive Irving 2020

Za izdanje na srpskom jeziku © Publik praktikum 2022

ZA IZDAVAČA

Marko Sabovljević

UREDNIK

Marina Sabovljević

LEKTURA I KOREKTURA

Lidija Cenić

DIZAJN KORICA

Tatjana Jović

SLOG I PRELOM

Studio Znak

ŠTAMPA

Alpha print, Zemun

TIRAŽ

1.000

IZDAVAČ

Publik praktikum, imprint Stela

Dobrovoljačka 10/I, Zemun

office@publikpraktikum.rs

011/4202 544; 011/4202 545

GODINA IZDANJA

2022

Sva prava zadržana. Nijedan deo ove knjige ne sme se kopirati ni prenositi u bilo kom obliku ili bilo kojim sredstvima, elektronskim ili mehaničkim, uključujući foto-kopiranje, snimanje ili bilo koji sistem za skladištenje i pretraživanje informacija, bez pismenog odobrenja izdavača.

POSLEDNJA KRALJICA

Sedamdesetogodišnja borba Elizabete II
da spase dinastiju Vindzor

KLAJV IRVING

Sa engleskog preveo
Igor Solunac

Stela

*Mimi Irving, mojoj supruzi i saradnici kroz najveći
deo razdoblja obuhvaćenog ovom knjigom, čije su
istraživanje i pronicljivo vođstvo bili neprocenjivi.*

SADRŽAJ

PREDGOVOR	9
PRVI DEO	11
1. SLUČAJNA KRALJICA	13
2. POSRNULA SESTRA	25
3. KRALJEVSKE PORODIČNE VREDNOSTI	34
4. SUKOB IZA TRONA	41
5. „MONARHIJA NEĆE PREŽIVETI...”	49
6. TONI ULAZI NA SCENU SLEVA	57
7. UŽAS PROMENE	65
8. SUPARNIK PO IMENU KAMELOT	74
9. ISMEVANJE NJIHOVIH BRITANSKIH VELIČANSTAVA	85
10. NEVOLJE S FILIPOM	94
11. NOVČANE MUKE	107
12. ČUVAJTE SE UTICAJNIH	118
13. VEKOVNI DREMEŽ	131
14. ČOVEK KOJI JE PREVIŠE ZNAO	140
DRUGI DEO	151
15. TITAN PROLAZI, NEVOLJA POGAĐA	153
16. KOLIKO PROMISKUITETA MOŽE BRAK DA PODNESE?	165
17. VELIKA SVEČANOST I NESTALI DOKUMENTARNI FILM	178
18. KRALJ ODNOSI SVOJE TAJNE U GROB	187
19. GODINA SRAMOTE	199
20. DUGO I SRAMOTNO NASLEĐE DIKIJA MAUNTBATENA	205
21. VRCAVA	214
22. POSLEDNJI RUČAK S TONIJEM	222
23. DVE ŽENE NA VRHU	227
24. NAJPOZNATIJA OSOBA U SVETU	236
25. GDE JE KRALJICA?	250

26. SLEDEĆI KRALJ	263
27. DIJANINI DEČACI	272
28. PORODICA SASEKS SE OPRAŠTA	282
29. MONARHIJA U DOBA APOKALIPSE	295
POGOVOR	301

PREDGOVOR

Kraljica Elizabeta II je monarh s najdužom vladavinom u britanskoj istoriji i verovatno će biti poslednja engleska kraljica. Nije dan britanski monarh nije se suočio s tako dugim i nemirnim periodom promena. Kraljica se prilagodila najbolje što je umela, ali često se činilo da je van dodira sa stvarnošću. Savetnici joj nisu bogzna koliko pomogli. Tokom njene vladavine zaprepašćujuće porodične tajne pretile su da izbiju na svetlost dana. Iza prestola, dve strane kraljevske loze borile su se za prevlast. A životi njenog naslednika i drugog sina pretvorili su se u sramotu. Ponekad se činilo kako monarhija neće opstati, ali nekako jeste.

Moje viđenje kraljice oblikovano je slučajnošću jer mi je novinarska karijera tekla paralelno s godinama njene vladavine. Za to vreme, poslušno i udvoričko izveštavanje, kao i podrazumevano uvažavanje javnosti, ustupili su mesto napadnom i nametljivom nadzoru širom sveta. Izveštavanje o kraljevskoj porodici postalo je najunosnija grana izveštavanja o poznatim ličnostima, a kraljevska porodica preuzela je ulogu najgledanije sapunice. Zbog toga je postalo teško jasno i pošteno sagledati kraljičin život, prevashodno zbog načina na koji je prenošen jezikom tabloidnog cirkusa koji sada prati porodicu. Ova knjiga je delimično pripovest iz unutrašnjosti tog sukoba, posledicama koje je imao na monarhiju i stvarnim pričama sakrivenim iza sve te buke.

PRVI DEO

1.

SLUČAJNA KRALJICA

Dvorac Vindzor, 19. maj 2018.

Venčanje princa Harija i Megan Markl veličanstveno je kao i mnoga druga u dugom nizu britanskih kraljevskih svečanosti. Ushićeni televizijski izveštači iz svih krajeva sveta slažu se da to niko ne radi bolje od britanske kraljevske porodice. Čak i vremenske prilike sarađuju sa besprekornim plavim nebom, a dvorac Vindzor u pozadini pruža pogled od kojeg zastaje dah, delom podsećajući na Igru prestola, a delom na Kamelot. U svakom slučaju, liči na bajku – priповest satkanu od legende, mašte, nesreće, spletki i opstanka.

Međutim, prava zvezda ove priče ne polaže zavete već sedi u crkvenoj klupi, odenuta u vedre boje i s prelepim šeširom. Kraljica je nadmašila čak i uvaženu Viktoriju po dužini vladanja i sada je monarh kome se izgleda ništa ne može zameriti.

Decenijama sam izveštavao o kraljevskoj porodici i kritikovao je. Danas zadivljeno pišem o venčanju za *Dejli bist*, list sa sedištem u Njujorku:

Prvi put u svojoj dugoj istoriji Kapela Svetog Đorđa u dvorcu Vindzor domaćin je novoj vrsti dugine koalicije, od jedva pokret-nih starih vojvoda do živopisnog gospel hora koji je uzdrmao ka-pelu obradom pesme „Stand By Me”. I sve je to sušta Dajana... U prenesenom značenju, Dajana je spalila pokajničku strukturu koja je pokušala da je obuzda. Hari i Megan sada će uživati u predstavljanju duha te hrabre pobune.

Ta pomisao je izgleda sinula mnogim posmatračima: princeza Dajana, očaravajuća lepotica koja je umrla kao princeza iz naroda, možda jeste odsutna, ali je duhovna graditeljka ovog očiglednog

preobražaja u izgledu loze Vindzor i radosnog prikaza ljubavi i drvnog obreda. Međutim, princ Hari je i te kako svestan neporecive stvarnosti: pre izvesnog vremena izjavio je kako je biti kralj ili kraljica posao koji niko pri zdravoj pameti ne bi pozeleo. Međutim, njegov brat Vilijam nije imao izbora; na njega će doći red, dok će Hari i njegova nova nevesta morati da pokušaju i pronađu mesto u poretku. Naravno, ni kraljica Elizabeta II nije imala izbora, pa bi bilo besmisleno pitati je da li je ikada zažalila zbog toga. Ali u tom trenutku u Kapeli Svetog Đorđa mogla je razmišljati o tome kako je monarhija ostala netaknuta iako ju je provela kroz mnoge bure. Mora da je znala i da je verovatno poslednja kraljica koju će njena zemlja ikada videti.

* * *

Kraljičin dolazak na presto bio je slučajan. Do toga je došlo zato što je njen otac bio u obavezi da zameni Edvarda VIII kada je abdicirao, a princeza Elizabeta, kao starija od dve ćerke Džordža VI, podrazumevano je imala istu sudbinu kao njen otac. Međutim, poreklo ovog remećenja predviđene linije nasleđa mnogo je dublje u istoriji porodice Vindzor nego sama abdikacija. Oni su ugrađeni u neobičan karakter te porodice i uticali su na život mlade Elizabete, kako pre tako i tokom njene vladavine.

Važno je shvatiti da javnost nije smela da vidi stvaran život kraljevske porodice u prvim decenijama 20. veka. To nikada nije bilo prihvatljivo. Bilo bi suviše površno govoriti o zataškavanju u današnjem smislu te reči – kao zaveri radi upravljanja podacima i prikrivanja skandala. Smatralo se kako se monarhija može održati kao ustanova jedino ako je u svakom trenutku iznad i besprekorna: da bi postojala, morala je da bude plod mašte.

Abdikacija Edvarda VIII započela je potkopavanje te predstave. Mnogo toga je napisano o abdikaciji. Uvek se više prikazuje kao ustavna i politička kriza nego kao ozbiljno moralno posrnuće unutar kraljevske porodice, ali u osnovi je bilo baš to. A to posrnuće je, pre svega, bilo neizbežan rezultat bednog raspoloženja koje je u Bakingemskoj palati podstakao Džordž V dok je bio na čelu porodice

i slabosti njegove supruge kraljice Meri. Kao posledica toga, karakter i ponašanje četiri kraljeva sina doveli su do toga da se abdikacija pretvorila u izbor između njih dvojice. Jedan je bio nesposoban da bude kralj, a drugom je kruna nametnuta.

Edvard, princ od Velsa, rođen je 1894, Albert, vojvoda od Jorka (kasnije Džordž VI) 1895, Henri, vojvoda od Glostera, 1900, a Džordž, vojvoda od Kenta, 1902. godine. (Peti sin Džon umro je kao trinaestogodišnjak 1919.) Kralj i kraljica su bili užasni roditelji. Džordž V je bio prek i dosadan čovek koji se često osećao zarobljenim u ulozi za koju je očigledno bio loše pripremljen. Lako je padao u vatru, a sinovi su zazirali od njegovog besa. Ponekad bi za vreme obroka bio toliko grub prema kraljici da je odlazila od stola, a za njom i deca. Kraljica nije imala majčinskih nagona i, prema rečima jedne dvorakinje, „bila je jedno od najsebičnijih ljudskih bića koje sam ikada upoznala”.

Mladi prinčevi bili su deo naraštaja obeleženog ožiljcima od razaranja za vreme takozvanog Velikog rata, sa sveprisutnim osećanjem kako je u ratu uvek reč o besmislenim zavadama evropskih kraljevskih loza, krvoproliću koje se nikada ne bi smelo ponoviti jer je Evropu dovelo do prosjačkog štapa. Od četvorice, najnemirniji i najbezobzirniji bio je prestolonaslednik Edvard, princ od Velsa.

Za razliku od mračnog života koji su prinčevi vodili u Bakin-gemskoj palati, u gradu oko nje vladalo je divlje i razuzdano raspoloženje. London je kasnih dvadesetih i ranih tridesetih godina podsećao na vajmarski Berlin: raskalašna slobodarska društvena scena, viša klasa koja strepi od revolucije, razigrani i radikalni kulturni pokreti u književnosti i umetnosti, rastuća uznemirenost radničke klase koja je pretrpela teške muke tokom Velike depresije i zatucana politička partija koja je prihvatila uniforme i oznake evropskih fašističkih režima. Četiri neoženjena princa kretala su se u krugovima gde je vladao opšti stav kako Sovjetska Rusija¹ predstavlja veću pretnju kapitalizmu (i njima samima) od nacista, što je za prinčeve

¹ Ruska Sovjetska Federativna Socijalistička Republika (skrać. RSFSR ili Ruska SFSR) bila je jedna od 15 republika Saveza Sovjetskih Socijalističkih Republika (SSSR). (Prim. lekt.)

pojačano uspomenom na njihove rođake Romanove, koje su poznavali kao deca, a koji su od ruku boljševika stradali u podrumu.

Drugi po redu sin Albert prvi se oženio 1923. i otkrio zadovoljstvo uređenog života sa ženom koja je bila sve ono što njegova majka nije – brižna majka i živahan partner. Elizabeta Bouz Lajon gajila je čvrste vrline škotskog porekla i nije odobravala razvratno ponašanje muževljeva dva brata Edvarda, princa od Velsa, i Džordža, vojvode od Kenta. U stvari, dok se Edvard probijao kroz londonsko društvo brojnim ljubavnim vezama, njegov najmlađi brat živio je daleko opasnije.

Po svemu sudeći, Džordž je bio najpametniji i najprivlačniji od prinčeva. Po prirodi esteta, imao je sklonost ka umetnosti, dizajnu i pozorištu. Ta zanimanja uvela su ga mnogo dublje u boemske krugove nego što je to bio običaj u kraljevskoj porodici. Svirao je klavir, govorio francuski i italijanski i, poput Edvarda, razvio veliko interesovanje za mušku modu, zbog čega je izgledao kao gradski kicoš. Uz to, bio je biseksualac, izuzetno promiskuitetan i zavisao od morfijuma i kokaina. U odsustvu bilo kakvog roditeljskog zanimanja na Edvarda je pao teret da pomogne Džordžu i sredi kaos u njegovom životu. Činilo se da je u tome uspeo 1934, kada se Džordž oženio prekrasnom Marinom, princezom Grčke i Danske. U Belgraviji su održavali salonske skupove koji su privukli vodeće nadarene stvaraoce tog doba – mnogo aristokratskiji i raskalašniji skup od savremenika iz Blumzberške grupe. Međutim, brak je bio samo dimna zavesa. Džordž je i dalje bezobzirno živio u svom tajnom svetu. Istovremeno, gledao je kako njegov stariji brat postaje podjednako nepromišljen kad ga je zavela nova ljubavnica, gospođa Volis Simpson, s kojom je gajio vezu neuporedivo opasniju od svega u čemu je Džordž uživao.

3. DECEMBAR 1936...

TABLOIDI STUPAJU NA SCENU

Novokrunisani Edvard VIII i gospođa Volis Simpson živeli su zajedno u Fort Belvederu, pseudogotičkom dvorcu na brdu koje se graničilo s Velikim vindzorskim parkom. Edvard je ranije dovodio još dve

ljubavnice u Fort Belvedere, neupadljivo ljubavno gnezdo daleko od očiju javnosti, koje je voleo više nego Bakingemsku palatu. Ali njegova veza sa gospodom Simpson, Amerikankom šarolike prošlosti, uvešće zemlju u veliku krizu koja će se okončati njegovom abdikacijom.

Tog jutra kralj je s nestrpljenjem čekao da se gospođa Simpson pojavi na doručku. U svojim memoarima zabeležio je taj trenutak: *Volis je ušla u salon. U ruci je imala naslovnicu londonskih novina.*

„Jesi li video ovo?”

„Da”, odgovorio sam. „Šteta.”

Kralj je jadikovao: „Svet teško da može osetljivoj ženi prirediti nešto gore nego da bez upozorenja ugleda svoje preterano uvećano lice na naslovnoj strani senzacionalističkih novina.”

Senzacionalističke novine bile su *Dejli miror*, list kojem savremeni tabloidi duguju svoju DNK. Zapravo, u dugoj i mučnoj povesti odnosa između medija i Vindzorovih, to se zaista može posmatrati kao prelomni trenutak, prekretnica. Bio je to prvi put da se monarhija suočila s potpunim razotkrivanjem skandala od tabloida. Kada je Volis Simpson tog jutra uzela primerak *Mirora*, doživela je zaprepasćenje kakvo će na svojoj koži osetiti i mnogi drugi članovi kraljevske porodice, sve do tragedije princeze Dajane devedesetih godina 20. veka. (Edvard je preterao u osvrtu na Volisino *uvećano lice*. *Dejli miror* je upotrebio studijski portret koji je naručila gospođa Simpson iako u većoj razmeri.)

Nacionalne novine u to vreme bile su uglavnom vlasništvo male skupine ljudi koji su bogatstvo stekli mastilom, a titule platili političkim pokroviteljstvom. Imali su uticaj da podrže ili unište političke karijere, ali su do tog trenutka novinarski baroni uglavnom štitili monarhiju kao neophodnu ustanovu. Iako su kraljevsku porodicu smatrali korisnim izvorom bezopasnih vesti koje podgreavaju tiraž, trudili su se da manji kraljevski skandali ne završe na naslovnim stranama – sve dok bruka ne bi postala prevelika da bi je prikrili.

Edvard je upoznao gospođu Simpson 1931, dok je još bila u braku. Predsedavala je londonskim salonom u kojem je, prema kraljevim kasnijim sećanjima, razgovor bio „duhovit i vrcao od novih zamisli koje su prosto navirale u svetu Hitlera, Musolinija, Staljina,

Dogovora o novom poslovanju, i Čang Kaj-šeka. Hitlerove nove zamisli privukle su pažnju budućeg kralja iz pogrešnog uverenja – popularnog u to vreme – kako će fašizam postati oblik društvenog inženjeringa koji će biti dobar za Evropu. Iako to nije znao, njegova nova ljubavnica već se kretala u fašističkim krugovima. Bila je bliska prijateljica nemačkog ambasadora u Londonu Joakima fon Ribentropa. Edvardova zablude da bi fašizam mogao biti opšteprihvaćen išla je ruku podruku s Ribentropovom zabudom kako britanske više klase zapravo ne žele rat s Hitlerom i da će uveriti zemlju da sledi njihov primer – uverenje koje su podsticali u salonu gospođe Simpson i koje će Edvard na kraju prihvatiti.

Ništa od ovoga nije objavljeno u londonskim novinama kada se gospođa Simpson razvela 1936. zbog muževljeve preljube. Razvod je odobren u provincijskom gradiću Ipsviču i kralj se sa gospodarima štampe dogovorio da zakopaju priču. Kao što je Edvard kasnije napisao: „Želeo sam čudo – *Džentlmenski sporazum* sa urednicima da o razvodu izveštavaju bez gungule.” Sporazum je trajao neko vreme iako američke novine u tome nisu učestvovala, pa su poslale novinare da njuškaju po novoj londonskoj kući gospođe Simpson. Udaljili su ih narednik i dva policajca, ali ova mala drama samo je povećala apetit izveštača za priču i ubrzo su otkrili da je kralj gospođi Simpson poklonio smaragdnu ogrlicu vrednu 125.000 dolara.

Danas nam se to čini neverovatnim, ali razmena tračeva preko Atlantika bila je tako slaba da je britanska javnost mogla ostati u potpunom mraku u vezi sa onim što se zbivalo. U međuvremenu, američki novinari su uskoro saznali za uzbudljivo otkriće: kralj je odlučio da se oženi gospođom Simpson. Na naslovnici *Njujork džernala* 16. oktobra osvanuo je naslov *KRALJ ĆE OŽENITI VOLI*.

Skriven od javnosti, sukob odanosti besneo je između političara, gospodara štampe, prelata Anglikanske crkve i dvorjana. Samo je jedan list, *Tajms* bio daleko iznad običnog sveta, čuvar narodnog dostojanstva i sudija ponašanja kraljevske porodice. Džefri Doson, urednik lista, imao je značajan uticaj na premijera Stenlija Boldvina i bio zgrožen mogućnošću venčanja. Boldvin se osećao isto, ali su usred mogućeg izbijanja skandala dvojica muškaraca ostala nema.

Jedan od ministara kasnije je primetio kako nijedan *ugledan* list nije želeo da prvi objavi priču – establišment je smatrao kako vlada treba da prednjači, a *Tajms* nije želeo išta da objavi bez saglasnosti vlade.

Bez takve stege, *Dejli miror* je čekao znak da objavi priču. I dobio ga 1. decembra, kada je biskup Bredforda javno ukorio kralja obraćanjem na eparhijskom saboru: „Molim vas da ga preporučite milosti božjoj, koja će mu biti preko potrebna... ako želi da verno izvršava dužnost. Nadamo se da je svestan te potrebe. Neki od nas bi voleli da je pokazao više znakova te svesnosti.” Izdanje lista *Mirror*, koje će toliko uznemiriti Edvarda i Volis, izašlo je iz štampe u 3.53 ujutru tog 3. decembra. Glavni urednik lista Hari Bartolomju došao je usred noći i prepravio naslovnu stranicu, ogrnut kaputom preko pidžame. Poslednje od pet izdanja štampano je tako kasno da je stiglo jedino do Londona i okolnih uglednih okruga. Čitaoci u ostatku zemlje nisu bili svesni zbrke.

Članak *BOŽE, ČUVAJ KRALJA*, prema istoimenom naslovu britanske himne, sa ove udaljenosti deluje začinjen senzacionalizmom i izveštačenom drskošću. U njemu je pisalo:

Do ove sedmice Dejli miror se strogo uzdržavao od opaski ili objavljivanja vesti o ovim zbivanjima. Bili smo svesni činjenica, ali i odlučni da ih ne objavimo sve dok nije postalo jasno kako se problem ne može rešiti diplomatskim putem. Na ovaj potez smo se odlučili vodeći računa o dobrobiti nacije i kraljevstva. Naš stav je da i čitav narod mora doći u posed činjenica.

Bartolomju je bio izuzetno nadaren za senzacionalističko novinarstvo i smučila mu se opšta autocenzura Flit strita, pa je odlučio da *Dejli miror* podrži brak, više iz urođenog gnušanja prema skrivenoj ruci vladajuće političke klase nego iz bilo kakve vernosti kralju. Velikim masnim crnim slovima Bartolomju je progovorio umesto naroda: NAROD ZAHTEVA DA SAZNA KRALJEVE ZAHTEVE I USLOVE.

Ovakav jezik i neposrednost obraćanja monarhiji i vladi predstavljali su novinu, na zaprepašćenje vladajuće klase.

Jedan od najoprečnijih učesnika ove krize bio je Winston Čerčil, koji je u to vreme smatran svojeglavcem bez ikakve budućnosti u borbi za vlast. Čerčil je podjednako čvrsto verovao u ulogu monarhije, pa je iz tog razloga podržao kralja – ali je takođe smatrao kako Edvard pati od privremenog naleta strasti i nije podržavao brak sa gospođom Simpson. Zajedno s bliskim prijateljem lordom Biverbrukom, vlasnikom *Dejli ekspresa*, verovao je da ako bi gospođi Simpson zaplašili da pobjegne iz Engleske, „kralj bi se povukao u dvorac Vindzor. Zatvorio bi kapije. Podigao pokretni most. Izazvao gospodina Boldvina da je izbaci ako se usudi”.

Ali ko bi je uplašio? Zapravo, već su bile preduzete mere da se gospođa Simpson prepadne. Kroz prozore njenog stana uletale su cigle, a dobijala je i preteća pisma. Mnogo godina kasnije, upitan da li je lično bacio ciglu na njen prozor, Čerčil je odgovorio: „Ne, ali Maks [Biverbruk] jeste.” Biverbruk je to poricao, ali priznao je kako jeste moguće da je to učinio neko iz *Dejli ekspresa*. „Sve je to bilo vrlo zabavno”, rekao je. Poput mnogih pojedinosti o krizi abdikacije, i ovoj anegdoti je trebalo mnogo vremena da procuri, a pojavila se tek 1985. u dnevnicima ser Džona Džoka Kolvila, jednog od Čerčilovih najbližih saradnika za vreme rata i dvorskog sekretara za štampu kada je kraljica Elizabeta došla na presto.

U *Dejli miroru* su možda smatrali kako poseduju sve činjenice, ali to je bilo daleko od istine. Pritom nije bilo načina da kraljevske živote učini transparentnijim, ma koliko drski i nepokorni u novinarskom radu bili. Edvardova abdikacija predstavlja samo uvod u buduće poteškoće uzrokovane jazom između stvarnosti i onoga što javnost misli da zna o monarhiji. U to vreme niko iz vlasti, bilo svetovne ili duhovne, nije smatrao bitnim, pa čak ni pristojnim da javnost bilo šta zna o unutrašnjem životu monarhije. Bilo bi zapanjujuće da im je to poslao za rukom.

Štaviše, novinari nisu bili ozbiljno posvećeni bilo kakvoj značajnoj promeni. Drski ton novog tabloidnog rečnika *Dejli mirora* bio je obična larma – uopšte nije postojala namera da se potkrepi ozbiljnim izveštavanjem. Vlasnici i urednici nisu ni pomišljali da se poigravaju ili podstiču republikansko uređenje – nagoni su podržavali krunu.

Mnogo godina kasnije urednik *Dejli mirora* prisetio se potiskivanja izveštavanja o Edvardovoj vezi sa gospođom Simpson i upozorio: „Novine koje žele da zadrže poverenje čitalaca trebalo bi da budu nemilosrdne i neumoljive u otkrivanju vesti do kojih mogu doći.” Mnogi današnji urednici sa zadovoljstvom bi prihvatili te reči kao sasvim razumno geslo, ali malo ko je na to zaista pristao.

Kraljevski istoričari bili su mnogo blaži u predstavljanju članova porodice Vindzor nego što bi to bilo koji izveštač trebalo da bude. Ne znači da su svi suštinski bili hagiografi (iako neki zaista jesu) već da je kraljevska porodica bila izuzetno marljiva u čuvanju arhiva i skrivanju tajni. Pedesetih godina prošlog veka, kada je Džejms Pop-up-Henesi napisao nadaleko hvaljenu biografiju kraljice Meri (dobro poznajući njene bračne noćne more), dokazi su dostavljeni ser Alanu Laselsu, poznatijem kao Tomi, dugogodišnjem i svemoćnom dvorjaninu koji je budno čuvao Vindzorove kao gavranovi London-sku kulu. Lasels je dao svoj pristanak: „Postoji li nešto u knjizi što bi moglo uvrediti ili uznemiriti kraljicu ili bilo kojeg člana njene porodice?” Odgovor: „Ne, ništa. Napisana je savršeno odmereno – knjiga pravog džentlmena, retkost u današnje vreme...”

Što je tačno, ako biti džentlmen znači isto što i učestvovati u zataškavanju. Cenzurisane i prerađene biografije isisavaju život glavnih likova. Zapanjujuće je što još uvek otkrivamo činjenice o kraljici Viktoriji zbog kojih se čini daleko ljudskijom od prilike prikazane u odbojnim statuama koje su ostale u gradovima širom njenog bivšeg carstva. Na primer, sada imamo dovoljno dokaza da je uživala u poprilično zdravom seksualnom nagonu.

Edvardova abdikacija ozbiljno je odvlačila pažnju i vladi i narodu u vreme kada su Hitlerove nasilničke namere bile jasne, a Britanija nespremna da im izađe u susret. U takvim okolnostima kralj je delovao poprilično jadno. Okrenut sebi, razdražljiv i pravi papučar. Tajna služba znala je za vezu gospođe Simpson s nemačkim ambasadorom, a znala je i da kralja privlači autoritarni način vladavine kakvim su se isticali Musolini i Hitler, kao i mnogi oko njega.

Iskreno govoreći, osećaj za smirivanje strasti tridesetih godina prošlog veka delili su – bar neko vreme – i časni i nečasni, i rodoljubi

i izdajnici. Međutim, to ne može umanjiti trenutnu omraženost sada opravdano vezanu za vojvodu od Vindzora, što je titula koju je Edvard dobio nakon abdikacije. Njegov karakter bio je daleko od onoga što je potrebno monarhu – a posebno od onoga što bi se od monarha zahtevalo u ratu za spas zapadne civilizacije.

Važno je zapamtiti da vojvodino očijukanje s fašizmom nije bilo opštepoznato javnosti u to vreme, kao ni mnogo godina kasnije. Decenijama nakon abdikacije savetnici kraljevske porodice starali su se da sve pojedinosti vojvodinih i vojvotkinjinih sastanaka s nacistima na proputovanju Evropom budu izbrisani iz javnih beležaka. Kao što ćemo videti, pred kraj rata Čerčil je bio toliko zabrinut za mogućnost ugrožavanja monarhije ako bi se otkrila vojvodina izdaja da je odredio državne službenike koji će pročešljati nemačke arhive i ukloniti sve spise koji sadrže dokaze.

Kada se novi kralj Džordž VI uselio u Bakingemsku palatu 1937. i zemlji i monarhiji bio je potreban mir. Princ Albert je namerno izabrao kraljevsko ime Džordž kako bi ukazao na očevo nasleđe, na prepređen način ukazujući na to da je njegov brat zastranio. Britanska štampa bila je više nego spremna da poželi dobrodošlicu ovoj zdravoj kraljevskoj porodici, s prijatnom majkom kraljicom Elizabetom i dve dopadljive ćerke Elizabetom i Margaret, koje su tada imale deset i šest godina.

Porodica je živela daleko od pažnje i dvorskih trauma, na adresi Pikadili broj 145, u veličanstvenoj vili iz 18. veka na rubu Mejfera. Uprkos dvadeset pet spavaćih soba i plesnoj sali, smatrala se prilično skromnom za kraljevsko prebivalište. Novinarima je nova kraljevska porodica predstavljala savršenu sliku obnovljene monarhije; sramota u koju su bili umešani delovala je nezamislivo.

Nakon što su ga naterali na tron, kralj se požalio rođaku lordu Luisu Mauntbatenu: „Ovo nikada nisam pozeleo. U životu nisam video državni spis. Ja sam običan pomorski oficir, to je jedino što znam.”

Kako se ispostavilo, kralja je trebalo mnogo podučavati po pitanju državnčkih poslova. Nedavno smo saznali da je u septembru 1939, ubrzo nakon izbijanja rata, upitao Čerčila (koji je do tada služio kao Prvi lord Admiraliteta) da li bi bilo bolje da Britanija stane

na stranu Nemačke protiv boljševizma. Ovo jasno odražava razmišljanje njegove braće i možda zapanjuje, ali svakako podriva uobičajeno viđenje Džordža VI kao zdravog rodoljuba, neokaljanog naklonostima njegovih prethodnika prema tiranima. Međutim, s obzirom na ono što sada znamo o sinovima Džordža V i raspoloženju u kojem su odrasli, možda to ipak nije toliko čudno. Princ Džordž, vojvoda od Kenta, bio je veoma sklon da prašta i popušta Hitleru kao i Edvard, možda i više. Zbog toga je sasvim moguće da je Edvard, umesto da bude izuzetak, namerno upotrebljen kao zgodno žrtveno jagnje kako bi se skrenula pažnja sa stavova drugih prinčeva. Vojvoda od Kenta pošteđen je sramote kada je 1942. poginuo u avionskoj nesreći u Škotskoj dok je služio u Britanskoj kraljevskoj avijaciji (RAF). Neko ko je dugo služio u Vindzoru za njega je rekao: „Uvek sam govorio koliko je imao sreće što je umro junačkom smrću, inače...” To *inače* zloslutno visi u vazduhu i krije mnogo toga, kao što ćemo saznati. Čerčilova briga da ukloni osuđujuće dokaze o Edvardu iz nemačkih zapisa posle rata mogla je biti podstaknuta ličnim poznavanjem sličnih mišljenja vojvode od Kenta i sećanjem na ono što mu je kralj rekao 1939. godine. Da je ova povest izašla na videlo, bio bi to strahovit udarac na lozu Vindzor.

Dok je Nemačka započinjala *blickrig* na Francusku, vojvoda i vojvotkinja bili su u vili portugalskog odmarališta Estoril, nedaleko od Lisabona. Svestan da su nemački agenti razgovarali s vojvodom kako bi ga vrbovali da preuzme presto ako Britanija padne, Čerčil je naredio da ga izmeste na Bahame i postavio ga na počasno mesto vrhovnog upravitelja. Ipak, u najmračnijem času za Britaniju Čerčil je bio primoran da istrpi vojvotkinjine pritužbe na to što je zarobljena u kolonijalnoj zabiti. U Nacionalnom arhivu pronašao sam belešku koju je vojvoda lično otkucao, tražeći od Čerčila dozvolu da vojvotkinja ode u Njujork u kupovinu. Čerčil je to zabranio.

* * *

Duhovi toga doba, sa beskrajnim pitanjima o vernosti i odanosti unutar kraljevske porodice, proganjali su Elizabetu II sve do 2018, kada je razgovor njenog oca sa Čerčilom o tome da li je komunizam

veća pretnja od fašizma otkriven u novoj Čerčilovoj biografiji Endrua Robertsa. Delovalo je kao da kraljica zaobilazno odgovara u božićnoj poruci, kada nas je podsetila na očevu službu u borbi protiv Kajzera:

„Moj otac je tokom Prvog svetskog rata služio u Kraljevskoj mornarici. Bio je vezista na brodu HMS *Kolingvud* u bici za Jiland 1916. godine. Britanska flota je u tom sukobu izgubila 14 brodova i 6.000 ljudi. Moj otac je u pismu napisao: Bog sveti zna kako i zašto nismo pogođeni.”

U stvari, istina je bila daleko dramatičnija od njene verzije. Njen otac je ležao bolestan u svojim odajama kada je *Kolingvud* izložen jakom napadu torpedne vatre, ali je skočio iz kreveta i otišao da lično zapoveda u kupoli s topom. Pismo ocu Džordžu V završio je izuzetno poletno: „To je svakako bilo sjajno iskustvo i pokazuje da jesmo u ratu, te da će Nemci dobiti borbu ako žele.”